

Platforma

organizacija za saradnju
sa mehanizmima Ujedinjenih
nacija za ljudska prava

ZAKLJUČNA ZAPAŽANJA I PREPORUKE UGOVORNIH TELA UJEDINJENIH NACIJA U VEZI SA PRAVIMA OSOBA SA INVALIDITETOM U REPUBLICI SRBIJI

Sadržaj

UNIVERZALNI PERIODIČNI PREGLED.....	1
KOMITET ZA PRAVA OSOBA SA INVALIDITETOM (CRPD).....	2
KOMITET ZA LJUDSKA PRAVA (HRC).....	10
KOMITET ZA EKONOMSKA, SOCIJALNA I KULTURNA PRAVA (CESR).....	11
KOMITET ZA ZABRANU DISKRIMINACIJE ŽENA (CEDAW).....	13
KOMITET PROTIV MUČENJA (CAT).....	17
KOMITET ZA PRAVA DETETA (CRC).....	18

Univerzalni periodični pregled
 Treći ciklus, 2018. godina

[LINK](#)

Broj	Preporuka
113.54 Novi Zeland	Raditi u pravcu deinstitutionalizacije dece sa invaliditetom i uklanjanju prepreka koje sprečavaju efikasan pristup obrazovanju deci sa invaliditetom.
113.56 Ruska Federacija	Nastaviti sa osnaživanjem zakonodavnih mehanizama za zaštitu prava osoba sa invaliditetom.
114.98 Honduras	Usvojiti konkretne mere za sprečavanje i borbu protiv višestruke i ukrštene diskriminacije prema ženama i devojčicama sa invaliditetom, a posebno u pristupu pravdi, zaštiti od nasilja u porodici i od zlostavljanja, i u obrazovanju, zdravlju i zapošljavanju.

Komitet za prava osoba sa invaliditetom (CRPD) Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom		
CRPD/C/SRB/1		
Godina	Zapažanje	Preporuka
Opšti principi i obaveze (članovi 1-4)		
2016	5. Komitet je zabrinut što su pojedine zakonske odredbe i podzakonski akti diskriminatorni i u suprotnosti sa odredbama Konvencije.	6. Komitet preporučuje da država potpisnica preispita svoju zakonsku regulativu, uključujući procenu invaliditeta i programe podrške, i da ih uskladi sa Konvencijom, uključivanjem modela ljudskih prava u slučaju invaliditeta.
	7. Komitet je zabrinut zbog nedovoljne obučenosti stručnjaka i osoblja koje radi sa osobama sa invaliditetom u vezi sa pravima koja su priznata Konvencijom.	8. Komitet preporučuje da država potpisnica promovise, uz konsultacije sa organizacijama osoba sa invaliditetom, obuku stručnjaka i osoblja koje radi sa osobama sa invaliditetom u vezi sa pravima koja su priznata Konvencijom, kako bi na bolji način mogli da pružaju pomoć i usluge garantovane ovim pravima.
Jednakost i nediskriminacija (član 5)		
	9. Komitet je zabrinut što se propisi protiv diskriminacije ne primenjuju sistematski, što u zakonskim propisima nema jasne definicije diskriminacije po osnovu invaliditeta i što oni ne obuhvataju sve oblike diskriminacije. Dalje je zabrinut što ni koncept razumnog prilagođavanja, niti prepoznavanje da odbijanje takvog prilagođavanja predstavlja oblik diskriminacije, nisu eksplicitno uključeni u zakone protiv diskriminacije. Komitet takođe izražava zabrinutost zato što nema dovoljno informacija o mogućnostima sankcija zbog nepoštovanja prava osoba sa invaliditetom.	10. Komitet preporučuje da država potpisnica preispita svoj zakonski okvir s ciljem uključivanja određenja diskriminacije po osnovu invaliditeta koje bi se eksplicitno odnosilo na sve oblike diskriminacije, kao i uključivanje koncepta razumnog prilagođavanja i obezbeđivanja da se odgovarajućim zakonima i propisima utvrdi da je odbijanje razumnog prilagođavanja oblik diskriminacije po osnovu invaliditeta. Komitet takođe preporučuje da država potpisnica uvede delotvoran i proporcionalan pravni lek, uključujući i kazne kao sredstvo odvracanja.
Žene sa invaliditetom (član 6)		
	11. Komitet je zabrinut zbog odsustva posebnih aktivnosti koje država članica treba da sprovede u cilju sprečavanja i borbe protiv višestruke i unakrsne diskriminacije s kojom se žene i devojke sa invaliditetom suočavaju, naročito u pogledu pristupa pravdi, zaštiti od nasilja i zlostavljanja, u obrazovanju, zdravstvu i zapošljavanju. Komitet je takođe zabrinut zato što nema dovoljno transparentnog finansiranja i mera u vezi sa zapošljavanjem, prilagođenih potrebama žena sa invaliditetom, kao i zato što žene sa invaliditetom nisu konsultovane kod izrade programa i mera usmerenih generalno na žene ili na osobe sa invaliditetom.	12. Komitet preporučuje da država članica: <ul style="list-style-type: none"> a) uključi perspektivu žena i devojaka sa invaliditetom u javne politike, programe i strategije rodne ravnopravnosti i rodnu perspektivu u strategije o invaliditetu, da iskoreni višestruku i unakrsnu diskriminaciju u svim sferama života; b) preduzme odgovarajuće mere radi sprečavanja i borbe protiv višestruke i unakrsne diskriminacije s kojom se žene i devojke sa invaliditetom suočavaju, a posebno u pristupu pravdi, zaštiti od nasilja i zlostavljanja, u obrazovanju, zdravstvu i zapošljavanju; c) obezbedi konsultacije sa ženama i devojka sa invaliditetom, preko njihovih reprezentativnih organizacija, a u vezi sa izradom, primenom i ocenom programa i mera za sva pitanja koja ih se neposredno tiču; d) obezbedi dovoljno sredstava za poboljšanje statusa i zapošljavanje žena sa invaliditetom i

		promociju programa koji se odnose na rodnu ravnopravnost.
Deca sa invaliditetom (član 7)		
	<p>13. Komitet je duboko zabrinut zbog broja dece sa invaliditetom koja žive u institucijama, naročito dece sa mentalnim smetnjama; zbog toga što oni čine gotovo 80% dece u institucijama; i zbog toga što podaci govore da se nastavlja sa smeštanjem dece sa invaliditetom u institucije. Komitet je jednako zabrinut što se, uprkos zakonskoj zabrani smeštanja u institucije dece mlađe od tri godine, nastavlja sa smeštanjem dece sa smetnjama u institucije neposredno iz porodilišta. Komitet je dalje zabrinut što, uprkos nastojanjima da se razvije hraniteljstvo, i dalje nema dovoljno dnevnih boravaka, usluga pomoći u kući, podrške domaćinstvu i savetovanja i terapija, u okviru usluga koje se pružaju unutar zajednice za porodice sa decom sa invaliditetom od strane države potpisnice. Izgleda i da država potpisnica nije uspela da na lokalnom nivou razvije jednake standarde za delotvorne, održive i kvalitetne usluge nege u okviru zajednice.</p>	<p>14. Komitet podstiče državu potpisnicu da pojača napore na deinstitucionalizaciji dece, posebno one sa intelektualnim i/ili psihosocijalnim smetnjama, da spreči nova smeštanja u institucije dece mlađe od tri godine i da obezbedi efikasniji prelaz dečaka i devojčice iz institucija u porodice. U prelaznom periodu, Komitet preporučuje državi potpisnici da deci sa invaliditetom u ranom detinjstvu obezbedi dovoljan nivo intervencija i podsticanja razvoja, da pokrene obrazovne programe za zaposlene u institucijama i da razvije efikasne usluge nege u okviru zajednice za onu decu koja napuštaju institucije.</p>
Podizanje svesti (član 8)		
	<p>15. Komitet je zabrinut zbog toga što ne postoji uspostavljena praksa podizanja svesti o osobama sa invaliditetom, naročito u redovnim školama, i zbog toga što ne postoji mehanizam za borbu protiv višestruko štetnih stereotipa i široko rasprostranjene diskriminacije.</p>	<p>16. Komitet ohrabruje državu potpisnicu da sprovede kampanje podizanja svesti, u koje bi se uključile osobe sa invaliditetom i organizacije koje ih predstavljaju, i da aktivno promovise pozitivnu sliku o osobama sa invaliditetom tako što će se usredsrediti na njihove veštine i talente. Ove kampanje bi trebalo da budu usmerene ka opštoj populaciji, javnim službenicima i privatnom sektoru, kao i prema obrazovnim ustanovama, u pristupačnim formatima.</p>
Pristupačnost (član 9)		
	<p>17. Komitet je zabrinut zbog nedostatka nacionalne strategije o pristupačnosti i zakonskih propisa koji bi sadržali delotvorne sankcije za nepoštovanje propisa, kao i zbog niskog stepena pristupačnosti javnim zgradama, institucijama, uslugama i uslugama elektronskih medija u državi potpisnici.</p>	<p>18. Komitet preporučuje da država potpisnica razvije sveobuhvatan plan pristupačnosti, i da obezbedi efikasan nadzor i mapu puta koja će postaviti merila za otklanjanje postojećih prepreka; i da promovise univerzalni dizajn za sve zgrade, javne servise i javni prevoz, kao i pristupačnost informacijama i medijima za društvenu komunikaciju, obraćajući posebnu pažnju na elektronske medije, i u skladu sa Opštim komentarom br. 2 (2014) o pristupačnosti (član 9). U tom pogledu, Komitet preporučuje da država potpisnica izdvoji dovoljne resurse za nadgledanje implementacije standarda pristupačnosti, uz podršku ažurirane nacionalne baze podataka na svojoj teritoriji; da uspostavi delotvorne i odvraćajuće sankcije u slučaju nesprovođenja; da poveća upotrebu titlovanja i prevođenja na znakovni jezik u medijima; i da uključi organizacije osoba sa invaliditetom u ovaj proces. Komitet takođe preporučuje državi</p>

		potpisnici da obratu pažnju na povezanost između člana 9 Konvencije i ciljeva 11.2 i 11.7 iz ciljeva održivog razvoja.
Rizične situacije i humanitarne katastrofe (član 11)		
	19. Komitet je zabrinut zbog nedostatka opšte strategije, plana, protokola i alata za zaštitu i pomoć osobama sa invaliditetom u rizičnim situacijama i humanitarnim katastrofama. Posebno je zabrinut što nema dostupnih planova za evakuaciju i planova za kasniju rekonstrukciju, kao i jednakog pristupa informacijama, naročito u vezi sa masovnim medijima. Priručnici za vanredne situacije nisu dostupni u pristupačnim formatima.	20. Komitet ohrabruje državu potpisnicu da usvoji potpuno pristupačnu i sveobuhvatnu strategiju za vanredne situacije, protokole i pristupačne informativne usluge (npr. dežurne službe telefonske pomoći, SMS aplikacije za upozorenje, priručnike na znakovnoj jeziku i na Brajevom pismu), koje bi na adekvatan način odgovorili na potrebe osoba sa invaliditetom, naročito ukoliko je potrebno da se evakuišu. Dodatne mere treba da se preduzmu u vezi sa informacijama koje se dostavljaju putem medija da bi se osiguralo da gluve i nagluve osobe imaju pristup tim informacijama, kao i u vezi sa sprovođenjem Sendai okvira za smanjivanje rizika od katastrofa 2015-2030. Potrebe osoba sa invaliditetom treba takođe uzimati u obzir pri planiranju i primeni programa rekonstrukcije, uzimajući u obzir standarde pristupačnosti i univerzalni dizajn.
Ravnopravnost pred zakonom (član 12)		
	21. Komitet je zabrinut zbog nesposobnosti režima starateljstva, što je u suprotnosti sa Konvencijom i Opštim komentarom br. 1 (2014) o ravnopravnosti pred zakonom. Komitet je zabrinut zbog nepostojanja transparentne i delotvorne zaštite i pravnih lekova. Komitet je naročito zabrinut zbog uskraćivanja prava na brak i prava glasa.	22. Komitet preporučuje da država potpisnica uskladi svoje zakonodavstvo za Konvencijom, u cilju zamene režima odlučivanja za drugo lice režimima odlučivanja uz pomoć drugog lica koji poštuju ličnu autonomiju, volju i opredeljenje, i da uspostavi transparentan način zaštite. Komitet takođe preporučuje državi potpisnici da obezbedi obuku, uz konsultacije i uključivanje osoba sa invaliditetom, organizacija koje ih predstavljaju i Zaštitnika građana, na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou, za sve aktere, uključujući javne službenike, sudije i socijalne radnike, u vezi sa priznavanjem pravne sposobnosti osoba sa invaliditetom i u vezi sa dobrim praksama u odlučivanju uz pomoć drugog lica.
Pristup pravdi (član 13)		
	23. Komitet je zabrinut zbog nepostojanja informacija o posebnim merama i protokolima koji bi obezbedili odgovarajuća proceduralna, rodna i starosna prilagođavanja u sudskim postupcima, uključujući obezbeđivanje tumača za znakovni jezik za gluve osobe i formata za komunikaciju pristupačnih gluvim i slepim osobama, osobama sa mentalnim smetnjama i osobama sa psihosocijalnim smetnjama, posebno u građanskim parnicama. Komitet je takođe zabrinut što žene sa invaliditetom nisu zaštićene od seksualnog nasilja na jednakoj osnovi kao drugi, u skladu sa članovima 178 i 179 Krivičnog zakonika.	24. Komitet preporučuje da država članica preduzme naredne korake u cilju osiguranja nesmetanog i nediskriminišućeg pristupa pravdi tako što će obezbediti proceduralna i uzrastu osobe primerena prilagođavanja na osnovu slobodnog izbora i opredeljenja osoba sa invaliditetom, kao i da u vezi s tim ustanovi zaštitne mehanizme. Komitet preporučuje da država članica usvoji mere u cilju obezbeđenja pristupa gluvih osoba građanskim parnicama jednako kao i drugima. Komitet preporučuje da država članica preispita svoj Krivični zakonik kako bi osigurala da postupci, sankcije i obeštećenja žrtvama sa invaliditetom budu usklađena sa Konvencijom.

Lična sloboda i bezbednost (član 14)	
<p>25. Komitet je zabrinut što Zakon o zaštiti lica sa mentalnim smetnjama dozvoljava lišavanje slobode na osnovu smetnje i dozvoljava hospitalizaciju bez pristanka i prisilan smeštaj u institucije dece i odraslih sa intelektualnim i/ili psihosocijalnim smetnjama.</p>	<p>26. Komitet podstiče državu potpisnicu da opozove zakone, uključujući Zakon o zaštiti lica sa mentalnim smetnjama, i da zabrani lišavanje slobode po osnovu smetnji dece i odraslih sa mentalnim smetnjama, uključujući hospitalizaciju bez pristanka i prisilno smeštanje u institucije, i da osigura da svi relevantni propisi i javne politike u ovoj oblasti budu u skladu sa Konvencijom, prema tumačenju u Uputstvima Komiteta o članu 14. Takođe je potrebno da ubrza deinstitutionalizaciju, uz konsultovanje sa organizacijama osoba sa invaliditetom, kao i razvoj usluga podrške u zajednici.</p>
Odsustvo zlostavljanja ili okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (član 15)	
<p>27. Komitet je zabrinut zbog izveštaja o upotrebi mera prinude, uključujući fizičko i hemijsko sputavanje i prekomernu antipsihotičku terapiju, produženu izolaciju odraslih i dece sa psihosocijalnim i/ili intelektualnim smetnjama, što se smatra okrutnim, nehumanim ili ponižavajućim postupanjem, uprkos izveštajima i preporukama od strane nacionalnog mehanizma za prevenciju torture.</p>	<p>28. Komitet podstiče državu potpisnicu da, kako je i preporučeno od strane nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, zabrani sve oblike mera prinude nad odraslim osobama i decom sa invaliditetom, uključujući fizičko i hemijsko sputavanje, prekomernu antipsihotičku terapiju i izolaciju, što se smatra okrutnim, nehumanim ili ponižavajućim postupanjem. Komitet poziva državu potpisnicu da otpočne upravne i krivične istrage o prijavljenim slučajevima takvog postupanja kako bi se utvrdila odgovarajuća odgovornost.</p>
Odsustvo eksploatacije, nasilja i zloupotrebe (član 16)	
<p>29. Komitet je zabrinut zbog nedostatka delotvornih mera za sprečavanje nasilja nad osobama sa invaliditetom, a naročito nad ženama sa invaliditetom, i zbog seksualnog nasilja nad decom sa invaliditetom u svim okruženjima, kao i zbog nepostojanja mehanizama za žalbu protiv počinitelja i pravnog leka.</p>	<p>30. Komitet preporučuje državi potpisnici da osigura dostupnost i pristupačnost delotvornih i nezavisnih mehanizama za nadzor i transparentan postupak žalbe, kao i da razvije programe obuke za sprečavanje nasilja i zlostavljanja osoba sa invaliditetom.</p>
<p>31. Komitet je zabrinut zbog izveštaja o veoma lošim uslovima života u institucijama. Posebno je uznemiren izveštajima o slučajevima zlostavljanja i zanemarivanja osoba sa invaliditetom, naročito dece sa invaliditetom u institucijama, nepostojanja kontakta i društvene interakcije sa drugom decom i njihovim porodicama.</p>	<p>32. Komitet preporučuje da država potpisnica zaštiti odrasle i decu sa invaliditetom u svim institucionalnim okruženjima od nasilja, zlostavljanja i lošeg postupanja bilo koje vrste.</p>
Zaštita integriteta ličnosti (član 17)	
<p>33. Komitet je zabrinut zato što zakonski staratelj može da odobri medicinsku intervenciju, uključujući i sterilizaciju, bez slobodnog i obaveštenog pristanka osobe sa invaliditetom.</p>	<p>34. Komitet preporučuje da država potpisnica zabrani medicinske intervencije bez prethodne saglasnosti osobe sa invaliditetom, i da obezbedi odgovarajuće pravne lekove i obeštećenja za one koji su podvrgnuti takvim postupcima.</p>
<p>35. Komitet je duboko zabrinut zbog izveštaja koji ukazuju na redovno korišćenje fizičkog sputavanja, izolacije i prekomerne antipsihotičke terapije, čak i kod dece.</p>	<p>36. Komitet preporučuje da država potpisnica istraži sve slučajeve prisilnih intervencija bez slobodnog i obaveštenog pristanka osobe, da obezbedi zaštitu i mehanizme nadoknade i da primeni već postojeće sankcije.</p>

	<p>37. Komitet je zabrinut da se osobe sa invaliditetom, naročito one kojima je oduzeta pravna sposobnost, još uvek protiv svoje volje podvrgavaju kontraceptivnim tretmanima, abortusu, sterilizaciji, naučnim istraživanjima, elektrokonvulzivnoj terapiji i psihohirurškim intervencijama.</p>	<p>38. Komitet preporučuje da država potpisnica preduzme sve neophodne mere kako bi garantovala pravo na slobodan i obavešten pristanak pre bilo kakve mere koja bi mogla da utiče na osobu sa invaliditetom, bez obzira na njegovu ili njenu pravnu sposobnost. Takođe preporučuje da se pruži podrška režimu donošenja odluka osoba sa invaliditetom, kad god je to potrebno.</p>
Samostalan život i uključivanje u zajednicu (član 19)		
	<p>39. Komitet je zabrinut zbog toga što ne postoji sveobuhvatna strategija deinstitucionalizacije u državi potpisnici, a da broj institucionalizovanih osoba sa invaliditetom ostaje visok i da nije uloženo dovoljno napora da se obezbede sredstva za razvoj usluga podrške, a naročito usluga personalnih asistenata u lokalnim zajednicama, za one koji napuštaju institucije. Komitet je takođe zabrinut jer se još uvek ulažu sredstva u renoviranje ili proširenje institucija, dok mnoge prepreke inicijativama organizacija osoba sa invaliditetom, uključujući suviše komplikovan proces davanja licenci, i dalje opstaju.</p>	<p>40. Komitet podstiče državu potpisnicu da usvoji sveobuhvatnu strategiju i mere za delotvornu deinstitucionalizaciju. Komitet preporučuje da država potpisnica osigura da neće biti investiranja u nove institucije i da odredi sredstva koja će omogućiti svim osobama sa invaliditetom da žive samostalno i da imaju podršku u zajednici na osnovu svog slobodnog izbora i opredeljenja. Takođe preporučuje da se uklone prepreke za veće učešće organizacija osoba sa invaliditetom u razvoju usluga u okviru zajednice, naročito na nivou jedinica lokalne samouprave.</p>
Lična pokretljivost (član 20)		
	<p>41. Komitet je zabrinut jer je dostupnost časova vožnje i polaganja ispita korišćenjem znakovnog jezika još uvek ograničeno i da lekarska procena sposobnosti gluvih ili nagluvih ljudi za časove vožnje nije transparentno standardizovana i primenjena. Komitet je takođe zabrinut što, uprkos nedavnom usvajanju Zakona o kretanju uz pomoć psa vodiča (2015), postoji nedostatak obučениh pasa vodiča za slepe i slabovide osobe i nedovoljna dostupnost centara za obuku pasa vodiča.</p>	<p>42. Komitet podstiče državu potpisnicu da usvoji univerzalno primenjive mere i uskladi praksu organizovanja kurseva za gluve i nagluve osobe uz korišćenje znakovnog jezika i da spreči da im se časovi vožnje uskraćuju po osnovu njihovog oštećenja. Nadalje preporučuje da država potpisnica poveća svoje napore kako bi slepe i slabovide osobe imale lakši pristup psima vodičima.</p>
Sloboda izražavanja i mišljenja i pristup informacijama (član 21)		
	<p>43. Komitet je zabrinut što nacionalno telo za Brajevo pismo, koje bi garantovalo postojanje standardizovane i jedinstvene Brajeve azbuke, potrebno da bi se podstaklo širenje upotrebe ovog pisma u obrazovanju, zapošljavanju i primeni informacionih i komunikacionih tehnologija, još uvek nije uspostavljeno u Srbiji.</p>	<p>44. Komitet preporučuje da država potpisnica preduzme neophodne korake kako bi osnovala nacionalno telo za Brajevo pismo u Srbiji i obezbedila stvaranje standardizovanog Brajevog pisma na srpskom jeziku.</p>
Poštovanje doma i porodice (član 23)		
	<p>45. Komitet je duboko zabrinut što se žene sa invaliditetom, posebno one sa psihosocijalnim i intelektualnim smetnjama, razdvajaju od svoje dece po osnovu njihovog invaliditeta.</p>	<p>46. Komitet preporučuje državi potpisnici da preispita postupke kojima se žene sa invaliditetom proglašavaju nepodobnim majkama po osnovu invaliditeta i da se u potpunosti povrate njihova prava na dom i zasnivanje porodice, pri čemu im treba obezbediti neophodnu podršku kako bi ova prava bila delotvorna.</p>

Obrazovanje (član 24)	
<p>47. Komitet je zabrinut što više od polovine dece koja su smeštena u institucije za boravak, nisu obuhvaćena obrazovanjem i zato što gotovo da i nije bilo usvajanja mera za obezbeđivanje standardizovanih i regulisanih transparentnih protokola koji se odnose na planove individualnog obrazovanja, kao ni odgovarajućih tehnologija i oblika komunikacije kojima bi se učenicima i studentima sa invaliditetom obezbedila pristupačnost svim nivoima obrazovanja.</p>	<p>48. Komitet podstiče državu potpisnicu da identifikuje konkretne ciljeve u Akcionom planu za inkluzivno obrazovanje (2016-2020) da bi se ispunili standardi i zahtevi inkluzivnog obrazovanja. Posebnu pažnju treba posvetiti deci sa višestrukim invaliditetom i učenicima i studentima sa invaliditetom koji žive u institucijama, kao i razvoju planova individualnog obrazovanja i prilagođavanju svim vrstama invaliditeta.</p>
<p>49. Komitet je zabrinut zbog nedostatka uporedivih podataka o finansiranju namenjenom deci sa invaliditetom u redovnom školovanju i specijalnom obrazovanju, kao i o pozitivnim merama za upis i smeštaj studenata sa invaliditetom. Uz to, Komitet je takođe zabrinut zbog niskog nivoa pristupačnosti koja se obezbeđuje studentima sa invaliditetom u visokom obrazovanju.</p>	<p>50. Komitet preporučuje da država potpisnica preduzme hitne korake kako bi obezbedila da sve osobe sa invaliditetom imaju pristup inkluzivnom i kvalitetnom osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju, i da se razumna prilagođavanja u skladu sa uspostavljenim planovima individualnog obrazovanja, obezbede u redovnom obrazovanju. Komitet preporučuje da nastavnici i drugi obrazovni radnici pohađaju obuke o inkluzivnom obrazovanju i da svi objekti za srednje i visoko obrazovanje budu pristupačni. Komitet naglašava da odbijanje da se izvrše razumna prilagođavanja predstavlja diskriminaciju. Komitet takođe preporučuje da država potpisnica obrati pažnju da veze između člana 24 Konvencije i ciljeva 4.5 i 5(a) u Ciljevima održivog razvoja.</p>
Zdravlje (član 25)	
<p>51. Komitet je zabrinut zbog nedovoljne rane identifikacije i intervencije za decu sa invaliditetom. Takođe je zabrinut zbog ograničenog pristupa zdravstvenim uslugama za osobe sa invaliditetom u državi potpisnici, naročito pristupa uslugama vezanim za seksualno i reproduktivno zdravlje. Takođe je zabrinut zbog nedostatka adekvatne obučenosti zdravstvenih radnika za pružanje nege osobama sa invaliditetom i zbog nepristupačnosti medicinskim uslugama i zdravstvenim ustanovama.</p>	<p>52. Komitet preporučuje da država potpisnica obezbedi zaposlenima u zdravstvenoj zaštiti adekvatnu obuku i potrebne sposobnosti i da ubrza sprovođenje nacionalnog programa za unapređenje razvoja u ranom detinjstvu. Takođe preporučuje da država potpisnica obezbedi pristup zdravstvenoj zaštiti, svim osobama sa invaliditetom jednako kao i svima drugima, uključujući pristup seksualnom i reproduktivnom zdravlju. Dalje preporučuje da zdravstveni radnici budu obučeni da pružaju negu osobama sa invaliditetom i da zdravstvene usluge i zdravstvene ustanove budu pristupačne.</p>
Rad i zapošljavanje (član 27)	
<p>53. Komitet je zabrinut zbog nedovoljne pravne zaštite zaposlenih sa invaliditetom od otpuštanja i što se u nedovoljnoj meri obezbeđuju razumna prilagođavanja. Komitet je takođe zabrinut što osobe sa invaliditetom ne mogu da osnuju svoj reprezentativni sindikat na otvorenom tržištu rada zbog slabe zastupljenosti i da se, uprkos postojanju multidisciplinarnih komiteta, procena radne sposobnosti i dalje zasniva na medicinskom modelu „nesposobnosti“.</p>	<p>54. Komitet preporučuje državi potpisnici da preispita praksu primene zakona da bi se obezbedilo da zakonski propisi ne budu na štetu osoba sa invaliditetom, u pogledu zapošljavanja i učestvovanja na tržištu rada, i da garantuju odredbe o razumnom prilagođavanju na radnom mestu. Takođe preporučuje da država potpisnica preispita procenu radne sposobnosti u cilju eliminacije medicinskog pristupa i u cilju promovisanja inkluzije osoba sa invaliditetom u otvoreno tržište rada. Komitet dalje preporučuje da osobe sa invaliditetom mogu u praksi da koriste svoje pravo na osnivanje sindikata i da</p>

		država potpisnica obrati pažnju na veze između člana 27 Konvencije i cilja 8.5 Ciljeva održivog razvoja.
	55. Komitet je zabrinut zbog istrajavanja na radnim centrima za osobe sa invaliditetom i da mere kojima se promoviše zapošljavanje osoba sa invaliditetom na otvorenom tržištu rada nisu delotvorne.	56. Komitet preporučuje da država potpisnica među poslodavcima promoviše pravo na zapošljavanje na jednakoj osnovi i da ojača mere podrške za prelazak svih osoba sa invaliditetom koje su trenutno u radnim centrima na formalno zapošljavanje na otvorenom tržištu rada, obezbeđujući pri tom poštovanje svih prava u skladu sa Konvencijom.
Odgovarajući uslovi života i socijalna zaštita (član 28)		
	57. Komitet je zabrinut zbog nedostatka pristupačnog socijalnog stanovanja.	58. Komitet preporučuje punu primenu zakona kojim se osobama sa invaliditetom garantuje kvota od 10% pristupačnih stanova. Takođe preporučuje da država potpisnica obrati pažnju na veze između člana 28 Konvencije i cilja 10.2 Ciljeva održivog razvoja.
Učešće u političkom i javnom životu (član 29)		
	59. Komitet je zabrinut zbog isključivanja osoba sa invaliditetom iz javnog života, a naročito žena sa invaliditetom i Roma sa invaliditetom.	60. Komitet preporučuje državi potpisnici da uloži veće napore u uključivanju osoba sa invaliditetom na položaje izabраниh predstavnika i na javne funkcije. Komitet takođe preporučuje da država potpisnica obezbedi da predstojeći izbori budu inkluzivni i pristupačni svim osobama sa invaliditetom i da im bude omogućen pristup biralištima i materijalima iz kampanje.
Učešće u kulturnom životu, rekreaciji, aktivnostima u slobodno vreme (član 30)		
	61. Komitet je zabrinut što država potpisnica nije ratifikovala Sporazum iz Marakeša o olakšavanju pristupa objavljenim delima za osobe koje su slepe, slabovide ili sa drugim poteškoćama u čitanu, a koji omogućava pristup objavljenim materijalima osobama koje su slepe, slabovide ili imaju druge poteškoće u čitanu.	62. Komitet ohrabruje državu potpisnicu da preduzme sve odgovarajuće mere da ratifikuje i sprovede Sporazum iz Marakeša što je pre moguće.
Statistika i prikupljanje podataka (član 31)		
	63. Komitet pozdravlja to što će sveobuhvatna baza podataka o lokalnim uslugama biti ustanovljena; međutim, Komitet je zabrinut jer je dostavljeno malo informacija o tome kako će baza podataka doprineti kvalitetu usluga koje se pružaju osobama sa invaliditetom. Komitet je takođe zabrinut što država potpisnica ne prikuplja i ne analizira podatke o situacijama u kojima se nalaze osobe sa invaliditetom koji bi dali dovoljno informacija za sprovođenje Konvencije.	64. Komitet podstiče državu potpisnicu da obezbedi da će se baza podataka o uslugama za osobe sa invaliditetom odnositi na kvalitet i dostupnost socijalnih usluga koje se pružaju osobama sa invaliditetom i da garantuje brzu primenu statistika, u skladu sa Ciljevima održivog razvoja. Komitet preporučuje da država potpisnica ažurira i prikupi podatke i statistike o osobama sa invaliditetom razvrstane po starosti, polu, vrsti invaliditeta, etničkoj i geografskoj pripadnosti, uključujući i vrstu okruženja u smislu boravka ili institucije, podnete tužbe zbog diskriminacije i/ili nasilja nad ovim osobama, i to koristeći pristup zasnovana na ljudskim pravima. Preporučuje da država potpisnica u razvoj ovih procedura na smislen način uključi organizacije osoba sa invaliditetom. Komitet preporučuje da država potpisnica obrati pažnju na veze između člana 31 Konvencije i cilja 17.18 Ciljeva održivog razvoja.

Međunarodna saradnja (član 32)	
65. Komitet je zbrinut zbog nedostatka "mejnstriminga" (mainstreaming) prava osoba sa invaliditetom sadržanih u Konvenciji, u nacionalnoj implementaciji i monitoringu Agende 2030.	66. Komitet predlaže da prava osoba sa invaliditetom, kako su predviđena Konvencijom, budu "mejnstrimovana" u nacionalnu implementaciju i monitoring Agende 2030 i Ciljeva održivog razvoja i da ti procesi budu preduzeti u bliskoj saradnji i uključivanju organizacija osoba sa invaliditetom, sa transparentnim procesom donošenja odluka i budžetom.
Nacionalna primena i praćenje (član 33)	
67. Komitet je zabrinut što ne postoji koordinacioni mehanizam, koji je predviđen u članu 33 stavu 1. Uz to, nacionalna ustanova za ljudska prava ne deluje kao nezavisan mehanizam, kako je naznačeno u članu 33 stavu 2. Komitet je takođe zabrinut zbog nedostatka informacija u vezi sa Savetom za praćenje primene preporuka mehanizama UN za ljudska prava, osnovanog 2014. godine i Saveta Vlade, i kako i u kojoj meri civilno društvo u njima učestvuje.	68. Komitet preporučuje da država potpisnica obezbedi da nezavisne organizacije osoba sa invaliditetom budu sistematski uključene u proces praćenja primene Konvencije, kao i da im obezbedi dovoljnu budžetsku podršku za te svrhe.
Saradnja i tehnička pomoć	
69. Prema članu 37 Konvencije, Komitet može da obezbedi tehničke smernice državi potpisnici u vezi sa bilo kojim pitanjem upućenim ekspertima preko sekretarijata. Država potpisnica može takođe da traži tehničku pomoć od specijalizovanih agencija Ujedinjenih nacija koje imaju kancelarije u toj zemlji ili regionu.	
Širenje informacija i praćenje	
70. Komitet zahteva od države potpisnice da u roku od 12 meseci od usvajanja ovih zaključnih zapažanja, u skladu sa članom 35(2) Konvencije, dostavi informacije o merama koje je preduzela da bi se sprovele preporuke Komiteta iznete u stavovima 34 (zabrana medicinske intervencije bez prethodne saglasnosti osobe sa invaliditetom) i 54 (preispitivanje primene zakona kako bi se osiguralo da zakoni ne stavljaju osobe sa invaliditetom u nepovoljan položaj).	71. Komitet zahteva od države potpisnice da sprovede preporuke sadržane u ovim zaključnim zapažanjima. Preporučuje da država članica dostavi zaključna zapažanja na razmatranje članovima Vlade i Parlamenta, zvaničnicima u nadležnim ministarstvima, jedinicama lokalne samouprave i pripadnicima odgovarajućih profesionalnih grupa, kao što su stručnjaci u obrazovanju, medicini i pravu, kao i medijima, koristeći savremene strategije društvene komunikacije.
72. Komitet snažno podstiče državu potpisnicu da uključi organizacije civilnog društva, naročito organizacije osoba sa invaliditetom, u pripremu periodičnog izveštaja.	73. Komitet zahteva da država potpisnica široko raširi ova zaključna zapažanja, što podrazumeva i nevladine organizacije i organizacije osoba sa invaliditetom, kao i osobe sa invaliditetom i članove njihovih porodica, na nacionalnom jeziku i jezicima nacionalnih manjina, uključujući znakovni jezik, i to u pristupačnim formatima, i da ih učini dostupnim na državnom veb-sajtu o ljudskim pravima.
Naredni periodični izveštaj	
74. Komitet zahteva od države potpisnice da podnese objedinjeni drugi, treći i četvrti periodični izveštaj do 31. avgusta 2023. godine i da uključi informacije o primeni preporuka iz ovih zaključnih zapažanja. Komitet takođe zahteva od države potpisnice da razmotri podnošenje gore pomenutog izveštaja po pojednostavljenom postupku izveštavanja Komiteta, u skladu sa kojim Komitet priprema spisak pitanja najkasnije godinu dana pre datuma predviđenog za izveštavanje. Pisani odgovori na spisak pitanja predstavljaće izveštaj.	

Komitet za ljudska prava (HRC)		
Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima		
CCPR/C/SRB/CO/3		
Godina	Zapažanje	Preporuka
Osobe sa invaliditetom		
2017	<p>16. Iako Komitet primećuje da je država potpisnica postigla izvestan napredak u vezi sa promovisanjem i zaštitom prava osoba sa invaliditetom, zabrinut je što se osobe sa invaliditetom i dalje suočavaju sa mnogim izazovima u pogledu pristupa pravdi, obrazovanju, zaposlenju i političkoj participaciji. Komitet sa zabrinutošću konstatuje prisilni smeštaj u medicinske ustanove, izolaciju i prinudno lečenje mnoštva osoba sa mentalnim, intelektualnim i psihosocijalnim smetnjama; neadekvatnost važećeg pravnog okvira kako bi se postigla deinstitucionalizacija i poboljšala odgovarajuća podrška u zajednici; prijavljenu sklonost preteranoj upotrebi instituta lišenja poslovne sposobnosti, uključujući potpunu poslovnu sposobnost, što neproporcionalno pogađa prava osoba sa invaliditetom; i ograničeni obim zaštite od diskriminacije po osnovu invaliditeta (članovi 2, 7, 14, 16 i 25-26).</p>	<p>17. Država potpisnica treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) preduzme odgovarajuće mere kako bi osigurala da osobe sa invaliditetom nisu diskriminisane u uživanju svojih prava; b) preduzme sve neophodne mere za sprovođenje politike deinstitucionalizacije osoba sa invaliditetom, uz odgovarajuću podršku u zajednici; c) osigura da je svaka odluka o izolaciji, smeštanju ili lečenju osoba sa mentalnim, intelektualnim i psihosocijalnim smetnjama doneta nakon detaljne medicinske procene, da su sva ograničenja zakonita, neophodna i proporcionalna pojedinačnim okolnostima i da uključuju garancije delotvornog pravnog leka, kao i da se svaka zloupotreba delotvorno istraži i da postoji krivična odgovornost; d) nastavi sa izmenama zakonskog okvira kako bi se eliminisala sklonost potpunog lišavanja poslovne sposobnosti i ojača svoje napore na ponovnom uspostavljanju poslovne sposobnosti osoba sa invaliditetom; e) prizna kao oblik diskriminacije uskraćivanje razumnog smeštaja osobama sa invaliditetom; i f) uključi invaliditet kao osnov za krivično gonjenje osumnjičenih da su počinili zločine iz mržnje.

Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava (CESR) Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima		
E/C.12/SRB/CO/2		
Godina	Zapažanje	Preporuka
Diskriminacija		
2014	<p>11. Komitet izražava svoju zabrinutost zbog činjenice da se pripadnici nacionalni i etničkih manjina, osobe sa invaliditetom, izbeglice i interno raseljena lica, uključujući i Rome i druge marginalizovane grupe, i dalje suočavaju sa diskriminacijom u pogledu pristupa ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Komitet je takođe zabrinut zbog toga što se zakonski okvir o zabrani diskriminacije ne primenjuje sistemski, o čemu svedoči mali broj zaključenih predmeta koji se odnose na diskriminaciju (član 2, stav 2).</p>	<p>11. Komitet poziva državu potpisnicu da:</p> <p>a) Pojača svoje napore na promovisanju ravnopravnosti i u borbi protiv diskriminacije usmerene ka pripadnicima nacionalnih manjina, osobama sa invaliditetom, uključujući Rome, LGBT osobe i druge marginalizovane osobe i grupe u pogledu njihovog pristupa zapošljavanju, socijalnoj zaštiti, stanovanju, zdravstvu i obrazovanju.</p> <p>b) Sistemski primenjuje Zakon o zabrani diskriminacije i druge relevantne propise, kao i Strategiju za prevenciju i zaštitu od diskriminacije za period 2013-2018, kako bi se sprečili i kaznili svi akti diskriminacije, uzimajući u obzir sve osnove zabrane diskriminacije sadržane u stavu 2 člana 2 Pakta i razrađene u Opštem komentaru Komiteta br. 20 (2009) o zabrani diskriminacije u ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima.</p>
Nezaposlenost		
	<p>17. Uvažavajući Nacionalnu strategiju za zapošljavanje i njen Akcioni plan, Komitet je i dalje zabrinut zbog visoke stope nezaposlenosti u državi potpisnici, koja nesrazmerno pogađa žene, osobe sa invaliditetom, Rome, interno raseljena lica i ljude koji žive u ruralnim područjima. Komitet je takođe zabrinut zbog malog broja zaposlenih osoba sa invaliditetom, što ukazuje na mali uticaj Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji osoba sa invaliditetom (član 6).</p>	<p>17. Komitet poziva državu potpisnicu da pojača svoje napore u smanjivanju stope nezaposlenosti kroz delotvorne mere aktivne politike zapošljavanja, uključujući prekvalifikaciju, lokalne inicijative za zapošljavanje, podsticaje za zapošljavanje i poreske olakšice za poslodavce, kako bi se promovisalo zapošljavanje osoba iz marginalizovanih grupa, a naročito u ruralnim područjima. Komitet takođe poziva državu potpisnicu da uspostavi ciljeve na godišnjem nivou za zapošljavanje osoba sa invaliditetom i da prikuplja pouzdane podatke o stopi njihove nezaposlenosti.</p>
Minimalna zarada		
	<p>20. Komitet sa zabrinutošću konstatuje da se minimalna zarada određuje bez uzimanja u obzir troškova života i stavova socijalnih partnera, i bez redovnog preispitivanja. Komitet je takođe zabrinut zbog niskog nivoa prihoda među zaposlenim osobama sa invaliditetom (član 7).</p>	<p>20. Komitet poziva državu potpisnicu da preduzme mere kojima bi osigurala da se minimalna zarada određuje uzimajući u obzir troškove života i stavove socijalnih partnera i da periodično preispita stepen u kom svim radnicima i njihovim porodicama obezbeđuje adekvatan životni standard, u skladu sa članom 7 tačka a podstav 2 Pakta. Komitet takođe poziva državu potpisnicu da reši problem niskih prihoda među zaposlenim osobama sa invaliditetom primenom posebnih mera.</p>
Deca bez roditeljskog staranja		
	<p>27. Komitet je zabrinut zbog povećanog razdvajanja dece od porodica. Komitet je takođe zabrinut zbog nedovoljno informacija o naporima koji se preduzimaju da se</p>	<p>27. Komitet poziva državu potpisnicu da:</p> <p>a) spreči razdvajanje dece od porodica, u najboljem interesu deteta, i da preduzme korake</p>

	<p>obezbedi alternativno porodično staranje za decu bez roditeljskog staranja, kao i zbog činjenice da alternativne usluge pružanja brige i podrške u zajednici nisu dovoljno razvijene u odnosu na institucionalnu zaštitu (član 10).</p>	<p>kako bi obezbedila da sistem brige o deci pruži delotvornu podršku porodicama u krizi i pod rizikom od razdvajanja deteta od porodice;</p> <p>b) preduzme dalje korake kako bi obezbedila adekvatno alternativno porodično staranje za decu bez roditeljskog staranja, sa fokusom na deci sa invaliditetom;</p> <p>c) dâ prioritet alternativnim socijalnim uslugama u zajednici, a ne institucijama za zbrinjavanje, za decu bez roditeljskog staranja, i da razvije proaktivne mere za napuštanje institucionalne zaštite.</p>
Pravo na obrazovanje		
	<p>35. Komitet je zabrinut zbog rasprostranjenosti nasilja i diskriminacije u školama i zbog nedovoljnog upisa dece sa invaliditetom u redovne škole. Komitet je takođe zabrinut zbog stavljanja romske dece u specijalne škole ili odeljenja, visoke stope napuštanja osnovnog obrazovanja i niske stope pohađanja nastave od strane romske dece (članovi 13 i 14).</p>	<p>35. Komitet preporučuje državi potpisnici da nastavi sa sprovođenjem pravnih i političkih reformi kako bi svakom detetu omogućila ostvarivanje prava na obrazovanje i da u tom cilju:</p> <p>a) pojača sprovođenje mera za sprečavanje nasilja i diskriminacije u školama, kroz vršnjačke programe i bolje odnose u školi;</p> <p>b) obezbedi inkluzivno obrazovanje za svu decu sa invaliditetom u redovnim školama;</p> <p>c) garantuje upis romske dece u redovna odeljenja u osnovnim školama, umesto u škole ili odeljenja za decu sa posebnim potrebama;</p> <p>d) smanji stopu napuštanja osnovnog obrazovanja romske dece i da preduzme delotvorne mere kako bi Romi pohađali škole i povećali pohađanja nastave u srednjim školama kroz afirmativne akcije, poput dodele stipendija i obezbeđivanja udžbenika.</p>

Komitet za zabranu diskriminacije žena (CEDAW) Međunarodna konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena		
CEDAW/C/SRB/CO/4		
Godina	Zapažanje	Preporuka
Vidljivost Konvencije, Opcionog protokola i opštih preporuka Komiteta		
2019	<p>9. Komitet pozdravlja činjenicu da su: a) Konvencija i njen Opcioni protokol prevedeni na 16 manjinskih jezika; b) njegova prethodna zaključna zapažanja objavljena na internet stranici Kancelarije za ljudska i manjinska prava i njegove preporuke integrisane u nacionalnu strategiju za rodnu ravnopravnost za period 2016-2020; i c) njegove opšte preporuke prevedene na srpski jezik. Uzimajući u obzir izjavu države potpisnice tokom dijaloga da nema kapacitet da prati sprovođenje međunarodnih ugovora o ljudskim pravima na Kosovu (pominjanje Kosova se uzima u kontekstu rezolucije Saveta bezbednosti 1244 (1999)), pošto je njena uprava poverena Privremenoj administrativnoj misiji Ujedinjenih nacija na Kosovu, Komitet žali zbog nedovoljno informacija o primeni Konvencije na ovoj teritoriji. Komitet je takođe zabrinut zbog:</p> <p>a) potencijalnog negativnog uticaja regresionističkih stavova i antirodnog diskursa na vidljivost i sprovođenje Komitetovih preporuka u državi potpisnici;</p> <p>b) stalnog nedostatka svesti kod žena, posebno žena na selu, Romkinja, žena sa invaliditetom, starijih žena i migrantkinja, o njihovim pravima u skladu sa Konvencijom i o dostupnim pravnim lekovima.</p>	<p>10. Komitet preporučuje da država potpisnica:</p> <p>a) nastavi sa isticanjem važnosti Komitetovih preporuka tako što će osigurati njihovo stalno praćenje, evaluacije uticaja i vidljivosti, i njihovim uključivanjem u ostvarivanje ciljeva održivog razvoja od strane države potpisnice, kao ključnih za napredak i osnaživanje žena;</p> <p>b) preduzme sve neophodne mere za borbu protiv antirodnog diskursa i njegovog negativnog uticaja na dostignuća države potpisnice u oblasti prava žena;</p> <p>c) intenzivira napore na podizanju svesti među ženama, uključujući i žene iz ugroženih grupa, o njihovim pravima u skladu sa Konvencijom i kako ih ostvariti.</p>
Rodno zasnovano nasilje nad ženama		
	<p>23. Komitet pohvaljuje državu potpisnicu zbog a) ratifikacije Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici od 2013. godine; b) usvajanja Zakona o sprečavanju nasilja u porodici tokom 2016. godine koji uvodi, između ostalog, hitne mere zaštite za žrtve; c) kriminalizacije silovanja u braku, sakaćenja ženskih genitalija, uhođenja, seksualnog uznemiravanja i prisilnog braka; d) usklađivanja kazni za silovanje (član 178 Krivičnog zakonika) i za seksualni odnos sa osobom sa invaliditetom (član 179 Krivičnog zakonika); e) usvajanje nacionalnog dana sećanja na žene žrtve porodičnog nasilja i nasilja u partnerskim odnosima.</p> <p>Komitet je, međutim, zabrinut zbog:</p>	<p>24. Komitet preporučuje da država potpisnica:</p> <p>a) sprovede istraživanje o rasprostranjenosti i uzrocima rodno zasnovanog nasilja nad ženama i devojčicama, osiguravajući da ono obuhvata starije žene, žene u ruralnim područjima, romske žene i devojčice, žene i devojčice sa invaliditetom, uključujući one u ustanovama, i žene i devojčice koje pripadaju drugim društvenim grupama u nepovoljnom položaju;</p> <p>...</p> <p>c) preispita i revidira preispita svoj Krivični zakonik, Zakon o porodici i druge relevantne zakone i javne politike, uključujući i one u vezi sa rukovanjem i posedovanjem vatrenog oružja, u cilju delotvornog sprečavanja i borbe protiv svih oblika nasilja nad ženama i zaštite žrtava, i da</p>

	<p>a) velike prisutnosti fizičkog nasilja nad starijim ženama, povećanja svih oblika rodno zasnovanog nasilja nad ženama sa invaliditetom u institucijama i česte zloupotrebe vatrenog oružja u porodičnom nasilju i nasilju u partnerskim odnosima;</p> <p>...</p> <p>c) diskriminatornog jezika u članu 179 Krivičnog zakonika kojim se kriminalizuje "kopulacija sa bespomoćnom osobom" u odnosu na žene sa invaliditetom;</p> <p>...</p>	<p>revidira član 179 Krivičnog zakonika o "kopulaciji sa bespomoćnom osobom" u cilju uklanjanja diskriminatornog jezika;</p>
Učešće u političkom i javnom životu		
	<p>27. Komitet pohvaljuje imenovanje prve premijerke u državi potpisnici u 2017. godini. Takođe pozdravlja osnivanje Ženske parlamentarne mreže. Komitet je, međutim, zabrinut zbog toga što:</p> <p>...</p> <p>c) žene iz grupa u nepovoljnom položaju, poput Romkinja ili žena sa invaliditetom, nisu predstavljene u političkom ili javnom životu;</p>	<p>28. Komitet preporučuje državi potpisnici da:</p> <p>a) ubrza jednaku zastupljenost žena, uključujući Romkinje i žene sa invaliditetom, u svim sferama političkog i javnog života, a posebno na pozicijama odlučivanja, na nacionalnom i lokalnom nivou, i u oružanim snagama i diplomatskoj službi, i da izdvoji odgovarajuća sredstva za sprovođenje takvih mera;</p> <p>...</p>
Obrazovanje		
	<p>33. Komitet pohvaljuje napredak države potpisnice u sektoru obrazovanja kroz implementaciju strategije razvoja obrazovanja, a posebno povećanjem stipendija za devojčice/devojke i priznavanjem potrebe da se spreči njihovo napuštanje školovanja. Uprkos tome, Komitet je zabrinut zbog toga što:</p> <p>...</p> <p>c) su devojke/devojčice sa invaliditetom manje uključene u inkluzivno obrazovanje nego dečaci.</p>	<p>34. Komitet poziva državu potpisnicu da poboljša obrazovni sektor, u skladu sa Opštom preporukom Komiteta br. 36 (2017) o pravima devojčica i žena na obrazovanje, i preporučuje da država potpisnica:</p> <p>...</p> <p>e) dok sprovodi svoju politiku o inkluzivnom obrazovanju, pojača napore na promovisanju i osiguravanju inkluzivnog predškolskog i školskog obrazovanja u redovnim odeljenjima za romsku decu, posebno devojčice i devojčice sa invaliditetom, istovremeno postavljajući razuman smeštaj u školsku infrastrukturu i mesta za sport i slobodno vreme za devojčice sa invaliditetom, i da ubrza usvajanje i sprovođenje nacionalnog okvira za praćenje inkluzivnog obrazovanja i indikatora kvaliteta obrazovanja.</p>
Zapošljavanje		
	<p>35. Komitet pohvaljuje napore države ugovornice da osigura jednakost žena i muškaraca na tržištu rada i da se bori protiv rodno zasnovane diskriminacije. Komitet pozdravlja mere aktivnog zapošljavanja koje se preduzimaju u odnosu na Romkinje i žene</p>	<p>36. Komitet podseća na svoje prethodne preporuke (CEDAW/C/SRB/CO/2-3, stav 31) i poziva državu potpisnicu da:</p> <p>...</p>

	<p>sa invaliditetom. Međutim, Komitet je i dalje zabrinut zbog:</p> <p>...</p> <p>c) visoke stope nezaposlenosti, naročito među Romkinjama i ženama sa invaliditetom i ženama u ruralnim područjima, i zbog veće nezaposlenosti među mladim ženama nego među mladim muškarcima;</p> <p>...</p>	<p>b) osmisli, usvoji i sprovede ciljane, rondo osetljive i vremenski određene mere, uključujući i privremene posebne mere, kako bi: (i) stvorila više mogućnosti za žene, uključujući mlade žene, Romkinje, žene sa invaliditetom i žene iz ruralnih područja; (ii) poboljšala pristup žena zaposlenju, a posebno u sektorima sa većim platama u kojima dominiraju muškarci, uključujući i kroz podsticaje za poslodavce u javnom i privatnom sektoru da zaposle žene; (iii) sproveda rodno odgovorne politike; (iv) pružila podršku ženama preduzetnicama; i (v) promovisala pozitivne slike o ženama u poslovnom i profesionalnom životu uopšte;</p> <p>...</p>
Zdravlje		
	<p>37. Komitet pohvaljuje usvajanje nacionalnog programa za očuvanje i unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja u 2017. godini. Međutim, Komitet je zabrinut zbog:</p> <p>...</p> <p>e) stalnih teškoća sa kojima se suočavaju žene sa invaliditetom u pristupu uslugama seksualnog i reproduktivnog zdravlja, što je pogoršano nedostatkom tehničke opreme;</p> <p>...</p>	<p>38. Komitet podseća na svoje prethodne preporuke (CEDAW/C/SRB/CO/2-3, stav 33) i poziva državu potpisnicu da:</p> <p>...</p> <p>c) osigura nesmetan pristup zdravstvenoj zaštiti, uključujući seksualno i reproduktivno zdravlje, programe rane prevencije raka dojke i raka grlića materice i besplatno antiretroviralnog lečenje, za sve žene i devojčice, uključujući Romkinje i žene sa invaliditetom, uključujući i one koje su u institucijama, i da podigne svest žena o prednosti rane prevencije, garantujući da je stečen informisan i slobodan pristanak žene;</p> <p>...</p>
Žene iz osetljivih društvenih grupa		
	<p>43. Komitet pozdravlja usvajanje nacionalne strategije o starenju, nacionalne strategije za socijalno uključivanje Romkinja i Roma za period 2016-2025 i nacionalne strategije za rešavanje pitanja izbeglica i interno raseljenih lica, kao i političku volju i odlučnost države potpisnice kako bi se poboljšala situacija žena u nepovoljnom položaju, kako je navela delegacija tokom dijaloga. Komitet je, međutim, zabrinut zbog izveštaja da Romkinje, starije žene, siromašne žene, žene sa invaliditetom, izbeglice i interno raseljene žene, žene glave domaćinstava i dalje doživljavaju višestruke i međusobno povezane oblike diskriminacije. Komitet je naročito zabrinut što one i dalje imaju ograničen pristup zdravstvu, obrazovanju, zapošljavanju, socijalnoj pomoći i što nemaju zaštitu od rodno zasnovanog nasilja.</p>	<p>44. Komitet poziva državu potpisnicu da energično nastavi sa naporima da eliminiše višestruke i međusobno povezane oblike diskriminacije koje doživljavaju grupe žena u nepovoljnom položaju, istovremeno osiguravajući njihovo ekonomsko osnaživanje. Komitet ohrabruje državu potpisnicu da sprovede sveobuhvatnu analizu za procenu situacije, posebnih potreba i aspiracija ugroženih grupa žena, kao što su Romkinje, starije žene, siromašne žene, žene sa invaliditetom, izbeglice i interno raseljene žene, žene koje vode domaćinstva, kako bi prikupila podatke za unapređenje zakonodavnog okvira i razvoj politika.</p>
Jednakost pred zakonom		
	<p>45. Komitet je zabrinut zbog lišavanja poslovne sposobnosti i režima starateljstva u</p>	<p>46. Komitet preporučuje državi potpisnici da ukine svaku odredbu Građanskog zakonika i</p>

	državi potpisnici, koji ograničava poslovnu sposobnost mnogih žena sa invaliditetom, zbog čega one ne mogu stupiti u brak, formirati porodicu, imati pristup pravdi ili glasati.	drugih pravnih akata koji ograničavaju poslovnu sposobnost žena po osnovu invaliditeta ili bilo kog drugog oblika diskriminacije.
--	--	---

Komitet protiv mučenja (CAT)		
Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka		
CAT/C/SRB/CO/2		
Godina	Zapažanje	Preporuka
Lišenje slobode lica sa mentalnim i psiho-socijalnim smetnjama		
2015	<p>18. I pored Zakona 45/13 o zaštiti lica sa mentalnim smetnjama, Komitet sa zabrinutošću konstatuje da mnoštvo osoba sa mentalnim i psihosocijalnim smetnjama, uključujući i stare osobe, biva protiv svoje volje smešteno u psihijatrijske ustanove i da nije učinjen skoro nikakav napredak ka deinstitucionalizaciji. Komitet takođe konstatuje slučajeve u kojima osobe primljene protiv svoje volje u psihijatrijske bolnice nisu imali mogućnost da ih sasluša sudija niti da budu obavještenja o sudskoj odluci i dostupnim pravnim lekovima. Komitet takođe konstatuje da Zakon 45/13 i dalje sadrži odredbu koja podržava izolaciju i fizičko obuzdavanje psihijatrijskih pacijenata, i zabrinut je zbog informacija da se izdvajanje i dalje primenjuje u Centru za decu i omladinu sa smetnjama u razvoju u Veterniku i da se mehanička sredstva za sputavanje koriste u psihijatrijskim bolnicama bez stalnog nadgledanja osoblja, na očigled ostalih pacijenata, a ponekad i u prekomernim vremenskim periodima. Komitet je takođe zabrinut zbog izveštaja da preterana upotreba restriktivnih mera u ustanovama za zaštitu mentalnog zdravlja nije dovoljno ispitana (članovi 2, 11, 13 i 16).</p>	<p>18. Komitet preporučuje državi potpisnici da:</p> <p>a) ubrza razvoj mera alternativne podrške u zajednici radi smanjenja broja institucionalizovanih osoba sa mentalnim i psiho-socijalnim smetnjama i da obezbedi da se smeštanje protiv svoje volje u pritvor, uključujući psihijatrijske i ustanove socijalne zaštite, obavlja samo na osnovu zakonske odluke koja podleže periodičnom sudskom preispitivanju, garantujući sve vrste delotvorne pravne zaštite;</p> <p>b) izmeni zakonodavni okvir da bi se zabranila upotreba razdvajanja dece i osoba sa mentalnim i psihosocijalnim smetnjama i obezbedilo da se upotreba sredstava sputavanja izbegava ili primenjuje samo kao poslednja moguća mera, kada sve ostale alternative za kontrolu ne uspeju, i to u najkraćem mogućem roku, pod strogim lekarskim nadzorom, i da se svaka takva mera propisno evidentira;</p> <p>c) obavlja česte inspekcije i istrage, delotvorno i nepristrasno, slučajeva zlostavljanja i preterane upotrebe restriktivnih mera u psihijatrijskim ustanovama i da obezbedi pravne lekove i obeštećenje žrtvama;</p> <p>d) poboljša uslove pritvora i postupanja sa osobama sa mentalnim i psiho-socijalnim smetnjama u psihijatrijskim ustanovama i drugim centrima kako bi se bolje poštovala njihova privatnost i da bi se pripremili za odgovarajući povratak u zajednicu.</p>

Komitet za prava deteta (CRC) Konvencija o pravima deteta		
CRC/C/SRB/CO/2-3		
Godina	Zapažanje	Preporuka
Nediskriminacija		
2017	<p>22. Komitet pozdravlja inicijative koje je država potpisnica uvela u cilju rešavanja problema diskriminacije, naročito romske dece, ali ipak izražava zabrinutost zbog:</p> <p>a) stalne diskriminacije romske dece u svim oblastima života, što je jedan od glavnih razloga koji dovodi do smeštanja romske dece u ustanove;</p> <p>b) činjenice da se romska deca, kao i deca sa smetnjama u razvoju, migranti, izbeglice i deca tražioci azila, deca pripadnici manjina, deca koja žive u udaljenim područjima, deca koja žive i rade na ulici, deca sa HIV/AIDS i LGBT deca i dalje suočavaju sa diskriminacijom u pogledu pristupa obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti i adekvatnom stanovanju;</p> <p>c) toga što Poverenik za zaštitu ravnopravnosti nema posebnu jedinicu koja bi se bavila slučajevima diskriminacije dece.</p>	<p>23. Komitet poziva državu potpisnicu da:</p> <p>a) osigura potpunu primenu relevantnih postojećih zakona o zabrani diskriminacije, kroz jačanje javnih edukativnih kampanja koje se bave negativnim društvenim stavovima prema romskoj deci, deci sa smetnjama u razvoju, deci pripadnicima manjina, deci izbeglicama i deci tražiocima azila, deci migrantima, deci koja žive i rade na ulici, LGBT deci i deci sa HIV/AIDS;</p> <p>b) osigura da deca koja žive u ruralnim područjima imaju pristup kvalitetnom obrazovanju, adekvatnoj zdravstvenoj zaštiti i stanovanju;</p> <p>c) osigura dostupnost dovoljnih ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa za delotvorno sprovođenje Nacionalne strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2014. do 2018. godine;</p> <p>d) uvede poseban mehanizam u okviru Poverenika za zaštitu ravnopravnosti za rešavanje slučajeva diskriminacije dece.</p>
Sloboda deteta od svih oblika nasilja		
	<p>32. Komitet ističe kao pozitivne napore države potpisnice da razvije sistem zaštite dece, posebno kroz usvajanje opšteg protokola o zaštiti dece od zlostavljanja i nasilja, kao i pravilnika o protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zajedno sa odgovarajućim multidisciplinarnim timovima za sprovođenje ovih mehanizama, uspostavljenim na nivou opština i zajednica. Uprkos ovom napretku, Komitet je ozbiljno zabrinut zbog:</p> <p style="text-align: center;">...</p> <p>b) nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja prema deci, naročito prema deci sa invaliditetom, koja žive u domovima za institucionalnu brigu;</p> <p>c) izveštaja koji ukazuju na to da je veća verovatnoća da deca sa invaliditetom, naročito deca sa intelektualnim smetnjama, budu žrtve fizičkog i seksualnog nasilja;</p>	<p>33. Pozivajući se na Opšti komentar broj 13 (2011) o pravu deteta na slobodu od svih oblika nasilja, kao i na cilj održivog razvoja 16.2 da se iskorene, između ostalog, svi oblici nasilja nad decom, Komitet apeluje na državu potpisnicu da:</p> <p>a) uspostavi zakonodavne i druge mere kako bi se osiguralo obavezno usklađivanje sa opštim protokolom i posebnim protokolima o zaštiti dece od zlostavljanja i nasilja, i da obezbedi da su dostupni dovoljni ljudski, finansijski i tehnički resursi kako bi se osiguralo sprovođenje;</p> <p>b) u saradnji sa kancelarijom Zaštitnika građana, u njegovom svojstvu nacionalnog preventivnog mehanizma, uspostavi mehanizam praćenja da bi se osiguralo da su sva deca u institucijama i alternativnom zbrinjavanju zaštićena od svih oblika mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja i da osigura da ta deca imaju pristup poverljivim i bezbednim mehanizmima za žalbe, prilagođenim deci, u vezi sa lišavanjem slobode, uslovima pritvora i postupanjem;</p>

	<p>d) rasprostranjenih slučajeva nasilja u školama, posebno na nivou osnovne škole, koji su često počinjeni nad decom sa smetnjama u razvoju i LGBT decom, kao i slučajeva nasilja na internetu;</p> <p>...</p>	<p>c) osigura uspostavljanje preventivnih mehanizama za zaštitu dece sa intelektualnim i drugim psihosocijalnim smetnjama, od bilo koje vrste fizičkog ili seksualnog nasilja, i da uspostavi obavezne obuke o nasilju nad decom za sve relevantne stručnjake;</p> <p>d) ojača nacionalne programa za rešavanje problema nasilja u školama, uz podršku Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i agencija za obuku nastavnika, da bi se uspostavili standardi, programi mentorstva i stručna provera nasilja u školama, i da obezbedi obuku, uključujući i za roditelje, o rizicima nasilja (na internetu);</p> <p>e) razvije kampanju podizanja javne svesti kao sredstva za promenu preovlađujućih stavova u vezi sa nasiljem nad decom i da krene u pravcu nulte tolerancije;</p> <p>f) osigura efikasnu saradnju, koordinaciju i razmenu podataka između službi za zaštitu dece, policije i pravosudnog sistema;</p> <p>g) zatraži tehničke saradnje sa UNICEF i Svetskom zdravstvenom organizacijom, kao sredstva za rešavanje pomenutih pitanja.</p>
Deca koja su lišena porodične sredine		
	<p>39. Iako Komitet pozdravlja napredak koji je država potpisnica postigla u procesu deinstitutionalizacije, gde je znatno smanjen broj dece koja žive u ustanovama i povećan broj dece koja su zbrinuta u porodicama, i dalje je zabrinut što:</p> <p>a) je i dalje veliki broj dece, uključujući i decu ispod 3 godine starosti, koja su smeštena u ustanovama, gde ostaje visok rizik razdvajanja od porodice i institucionalizacije dece iz najugroženijih grupa, uključujući romsku decu i decu sa invaliditetom;</p> <p>...</p> <p>c) su deca sa invaliditetom i dalje značajno više zastupljena u rezidencijalnim ustanovama;</p> <p>d) su neadekvatni životni uslovi u velikim ustanovama za decu sa invaliditetom, gde su deca navodno podvrgnuta segregaciji, zanemarivanju, ograničenoj privatnosti, isključenju iz obrazovanja i igre i gde se koriste potencijalno neodgovarajući medicinski tretmani, a staratelji i medicinsko</p>	<p>40. Skrećući pažnju države potpisnice na Smernice za alternativno staranje o deci, Komitet naglašava da finansijsko i materijalno siromaštvo, odnosno uslovi direktno i isključivo povezani sa takvim siromaštvom, nikada ne smeju biti jedino opravdanje za izdvajanje deteta iz roditeljskog staranja, za stavljanje deteta u sistem alternativne zaštite ili za sprečavanje njegove socijalne reintegracije. U tom smislu, Komitet preporučuje da država potpisnica:</p> <p>a) hitno smanji smeštanje dece mlađe od 3 godine, uključujući deci sa invaliditetom, u rezidencijalne ustanove i da ubrza smeštanje u porodice; da osigura odgovarajuće mere zaštite i jasne kriterijume, posebno za romsku decu i decu sa invaliditetom, na osnovu potreba i najboljeg interesa deteta, za utvrđivanje da li dete treba smestiti u alternativno zbrinjavanje;</p> <p>...</p> <p>c) sprovede mere za smanjenje broja dece u velikim ustanovama za decu sa invaliditetom i da osigura da se deinstitutionalizacija koristi samo kao poslednje sredstvo, uključujući kroz pružanje informacijama budućim roditeljima i zdravstvenim radnicima koji savetuju nove</p>

	<p>osoblje ne daju informacije o ili ne traže saglasnost za takve tretmane;</p> <p>...</p> <p>f) podrška za reintegraciju u društvo dece i mladih koji napuštaju institucionalnu i alternativnu brigu, uključujući i decu i mlade sa invaliditetom, nije dovoljna.</p>	<p>roditelje o pravima i dostojanstvu dece sa invaliditetom;</p> <p>...</p> <p>f) ojača podršku deci i mladima koji napuštaju ustanove za brigu, uključujući i one sa invaliditetom, da bi omogućila da se ponovo integrišu u društvo kroz obezbeđivanje pristupa adekvatnom stanovanju, pravnim, zdravstvenim i socijalnim uslugama, kao i mogućnostima za obrazovanje i stručne obuke;</p> <p>...</p>
Usvajanje		
	<p>41. Iako Komitet konstatuje da se broj usvajanja dece sa invaliditetom i posebnim potrebama povećao, ostaje zabrinut zbog toga što je broj usvajanja dece sa teškim invaliditetom i romske dece i dalje veoma nizak.</p>	<p>42. Komitet preporučuje da država potpisnica:</p> <p>a) osigura da deca sa invaliditetom i romska deca nisu diskriminisana u procesu usvajanja i da uspostavi programe za smanjenje zabluda u vezi sa usvajanjem dece sa teškim invaliditetom i romske dece;</p> <p>b) osigura bolju koordinaciju relevantnih agencija, uz dovoljnu obuku osoblja, kako bi se obezbedila odgovarajuća dugoročna podrška usvojenom detetu i usvojiteljima.</p>
Deca sa invaliditetom		
	<p>43. Iako Komitet pozdravlja napore koji se preduzimaju da bi se osigurala ravnopravnost za decu sa invaliditetom, zabrinut je što:</p> <p>a) nedostatak pouzdanih podataka otežava pružanje i evaluaciju usluga za decu sa invaliditetom;</p> <p>b) nesrazmerno veliki broj dece sa invaliditetom i dalje žive u institucijama, što je rezultat stigmatizacije dece sa invaliditetom i fragmentiranog sistema socijalne pomoći koji ne podstiče dovoljno, i ne pruža dovoljno podrške, porodicama da zadrže svoju decu kod kuće;</p> <p>c) roditelji i porodice dece sa invaliditetom kojima je potrebna stalna briga i pomoć imaju ograničen pristup uslugama i pomoći koja zadovoljava njihove potrebe;</p> <p>d) roditelji mogu da odluče da dete sa invaliditetom ne pohađa školu sa inkluzivnim obrazovanjem, bez jemčenja principa najboljeg interesa deteta, što dovodi do toga da veliki broj dece sa invaliditetom pohađa specijalne škole.</p>	<p>44. U svetlu Opšteg komentara broj 9 (2006) o pravima dece sa invaliditetom, Komitet podstiče državu potpisnicu da usvoji pristup invaliditetu zasnovan na ljudskim pravima i da uspostavi sveobuhvatnu strategiju kako bi se osigurala inkluzija dece sa invaliditetom, kao i da:</p> <p>a) poboljša prikupljanje podataka o deci sa invaliditetom i da sprovede studije i analize o delotvornosti sprovođenja Konvencije, postojećih zakona i javnih politika;</p> <p>b) reformiše sistem socijalne pomoći za decu sa invaliditetom i njihove porodice u cilju poboljšanja njegove koherentnosti i koordinacije, kao i da izbegava nepotrebnu institucionalizaciju i da sprovede kampanje podizanja svesti javnosti s ciljem borbe protiv stigmatizacije i predrasuda prema deci sa invaliditetom;</p> <p>c) uspostavi zakonske i druge mere da bi se obezbedilo da deca sa invaliditetom kojima je potrebna stalna nega i pomoć ostanu u svojim biološkim porodicama, kroz usluge za decu i roditelje i/ili kroz finansijsku podršku i pomoć roditeljima koji nisu sposobni da rade i</p>

		<p>obezbeđuju prihode jer pružaju stalnu brigu i pomoć detetu sa invaliditetom;</p> <p>d) da prioritet merama kojima se olakšava potpuna inkluzija dece sa invaliditetom, uključujući i dece sa intelektualnim i psihosocijalnim smetnjama, u sve oblasti javnog života, kao što su slobodne aktivnosti, briga u zajednici i obezbeđivanje socijalnog stanovanja sa razumnim smeštajem.</p>
Obrazovanje, uključujući stručno osposobljavanje i savetovanje		
<p>54. Iako Komitet ističe kao pozitivno napore da se poboljša obrazovni sistem, ostaje zabrinut jer:</p> <p style="text-align: center;">...</p> <p>b) postizanje inkluzivnog obrazovanja otežavaju regionalne razlike u raspoloživim sredstvima i resursima za škole, nedovoljna obučenost nastavnika i saradnika u obrazovanju i kontinuirani otpor školskog osoblja i roditelja;</p> <p>c) upis dece sa invaliditetom je nizak na svim nivoima obrazovanja, a i dalje preovlađuju „specijalna odeljenja“ u redovnim školama;</p> <p>d) kapitalni jaz i dalje sprečava decu iz osetljivih grupa, uključujući decu sa invaliditetom, decu migrante i tražioce azila, decu iz ruralnih područja, ugroženu decu i romsku decu da pristupe kvalitetnom obrazovanju;</p> <p style="text-align: center;">...</p> <p>g) predškolske ustanove su neadekvatne, prenatrpane u urbanim sredinama i sa neadekvatnim objektima u ruralnim sredinama, a društvene percepcije takođe utiču na odluke roditelja dece sa invaliditetom da li da ih upišu u predškolsko obrazovanje.</p>	<p>55. U svetlu Opšteg komentara broj 1 (2001) o ciljevima obrazovanja i uzimajući u obzir cilj održivog razvoja 4.1 i 4.2 da se osigura da do 2030. godine sve devojčice i dečaci završe besplatno, pravedno i kvalitetno osnovno i srednje obrazovanje i da imaju pristup kvalitetnom ranom dečijem razvoju, brizi i predškolskom obrazovanju, Komitet preporučuje da država potpisnica:</p> <p style="text-align: center;">...</p> <p>b) ojača napore na promovisanju inkluzivnog obrazovanja za svu decu, naročito za najugroženiju decu, kao i da osigura da je adekvatna ljudska, finansijska i tehnička podrška dostupna u sprovođenju odredaba navedenih u Zakonu o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja;</p> <p>c) garantuje svoj deci sa invaliditetom pravo na inkluzivno obrazovanje u redovnim školama, nezavisno od saglasnosti roditelja, kao i da obuč i imenuje specijalizovane nastavnike i stručnjake u integrisanim odeljenjima koji pružaju individualnu podršku i dužnu pažnju deci sa smetnjama u razvoju, i da reši problem manjka logopeda i kvalifikovanih stručnjaka za decu sa mentalnim i psihosocijalnim smetnjama;</p> <p style="text-align: center;">...</p>	